

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları

FEL 131 Klasik Mantık

6. HAFTA:

Önermelerin Eşdeğerli Çıkarımları (2):

Düz Döndürme (Evirme): Sadece tikel olumlu (I tipi) ve tümel olumsuz (E tipi) önermelerin evrilmesi olanaklıdır. Tek bir işlemde sonuçlandırılır. Verilen önermelerin özne ve yüklemelerinin yerlerinin değiştirilmesiyle yapılır.

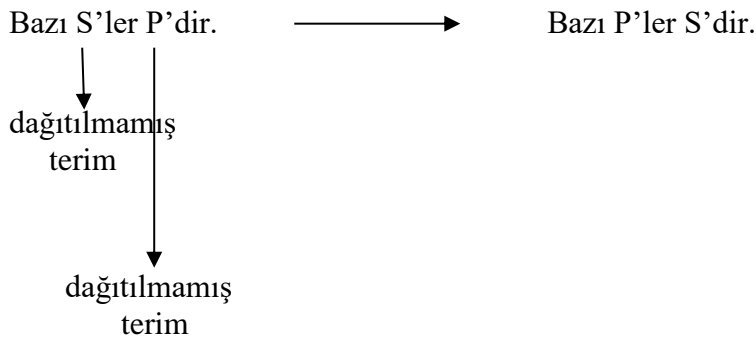
(I) Tikel Olumlu Önermeler:

I: Bazı insanlar zekidir.

Evrilmiş hali: Bazı zekiler insandır. (I)

Bu işlem sonucunda I tipi bir tikel olumlu önermenin evriği, yine I tipi bir tikel olumlu önerme olmaktadır.

Verilen örneği sembollerle biçimselleştirecek olursak:

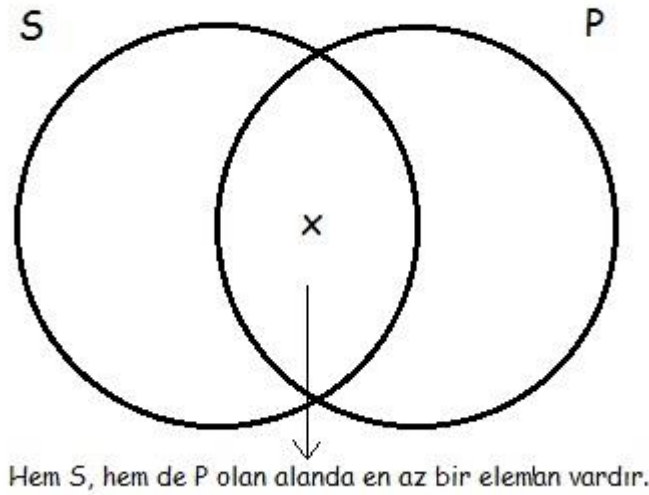

(dağıtılmamış terim, sözünü ettiği sınıfın bütünü hakkında bir iddiada bulunmaz.)

Verilen önermenin evriğinde terimlerin (özne ve yüklem) yeri değişse de, her ikisi de dağıtılmamış olduğundan bir değişiklik söz konusu olmamakta ve tikel olumlu önermenin evriği doğruluğundan bir şey kaybetmemektedir.

Mantık her zaman için doğruluktan doğruluğa bir akıl yürütme olduğundan, yani doğruluk-koruyucu olduğundan, tikel olumlu önermelerin evriği mantıkça ve anlamca eşdeğer bir sonuç vermektedir.

Venn diyagramıyla gösterecek olursak:

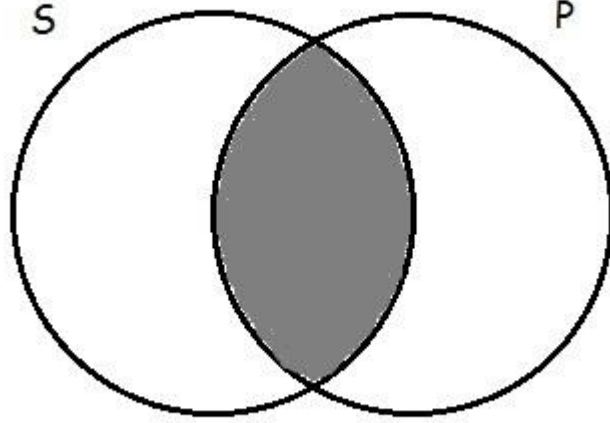
“Bazı S’ler P’dir.” önermesi ile, bu önermenin evriği olan “Bazı P’ler S’dir” önermelerinin Venn diyagramı ile gösterimleri aynı olduğundan, tikel olumlu önermeler geçerli bir şekilde evrilebilmektedir.

(E) Tümel Olumsuz Önermeler:

E: Hiçbir S, P değildir.

Evrilmiş hali: Hiçbir P, S değildir. (E)

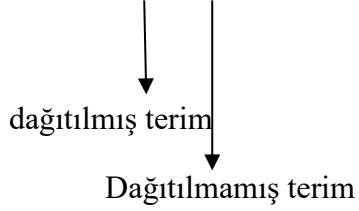
Tümel olumsuz önermeler tam olarak ve geçerli bir şekilde evrilir. Evrilmiş hali anlamca ve mantıkça eşdeğerdir.

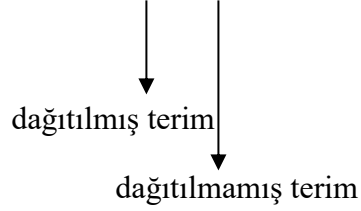
Venn diyagramıyla gösteriminde de simetrik bir şema çıkmaktadır.

(A) Tümel Olumlu Önermeler:

A: Bütün S'ler P'dir.

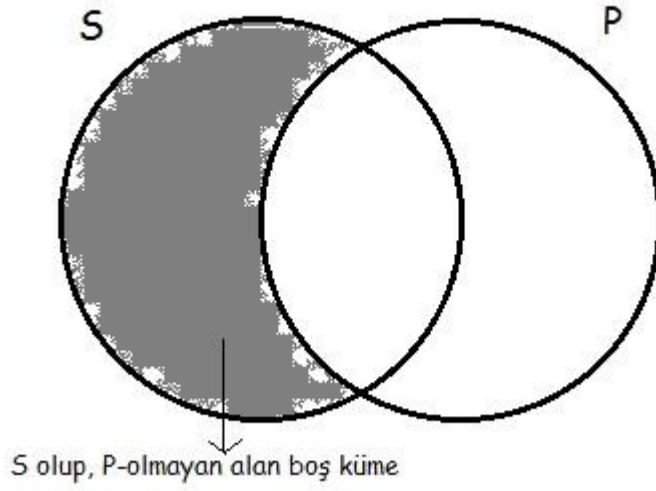
Evrilmiş hali: Bütün P'ler S'dir.

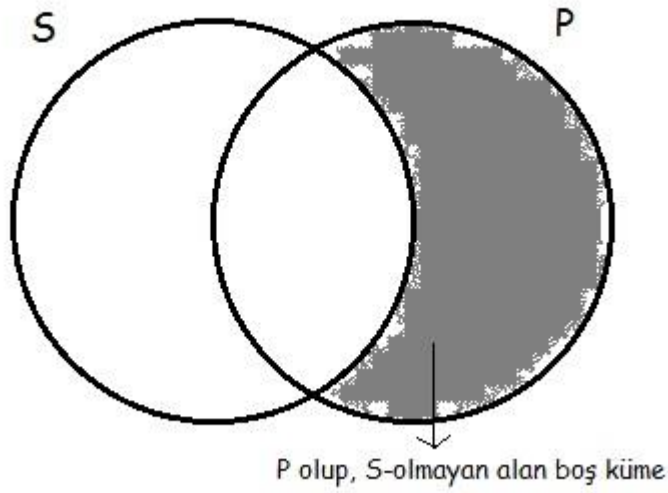
Temel kural: Dağıtılmamış bir terim, evrik önermede dağıtılamaz. Aksi halde parça için söylenen, bütün için söylenmiş olacaktır.

Tümel olumlu önermenin yüklem terimi olan P, önermenin evrik halinde dağıtılmış bir terim haline geldiği için, geçerli bir evirme işlemi söz konusu değildir. Yani önermenin evrilmiş hali, anlamca ve mantıkça önermenin evrilmemiş haliyle eşdeğer değildir. Kısacası A tipi önermeler geçerli bir şekilde evrilemez.

"Bütün S'ler P'dir." önermesinin Venn diyagramıyla gösterimi aşağıdaki gibidir.

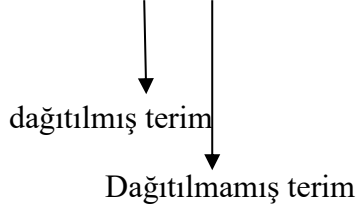
Ancak, evriği olan “Bütün P’ler S’dir.” önermesinde çok farklı bir diyagram karşımıza çıkmaktadır.

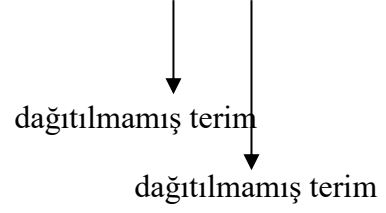
Tümel olumlu önermenin (A) evrilmesine ilişkin gösterilen Venn diyagramlarına göre de, bu evirme işleminin anlamca ve mantıkça eşdeğer bir sonuç vermediği görülmektedir.

Bu durumda tümel olumlu önermelerin ancak ilineksel bir evriğinden söz edilebilir.

A: Bütün S'ler P'dir.

İlineksel olarak evrilmiş hali: Bazı P'ler S'dir.

A tipi tümel olumlu önermenin ilineksel olarak evrilmesinde, dağıtılmamış bir terimin dağıtılmış hale getirilemeyeceği ilkesi de ihlal edilmemiş olmaktadır.

Örnek: Bütün insanlar ölümlüdür.

Evrığı: Bütün ölümlüler insandır. (Böyle bir evirme geçerli değildir, yani anlamca ve mantıkça eşdeğer bir çıkarım yapılamaz.)

İlineksel olarak evriği: Bazı ölümlüler insandır.

(O) Tikel Olumsuz Önergeler: A tipi önermeler gibi, O tipi önermeler de geçerli olarak evrilemez.

Ters Döndürme (Devirme): Sadece tümel olumlu (A tipi) ve tikel olumsuz (O tipi) önermelerin ters döndürmesi olanaklıdır.

1. İşlem: Önermenin çevriği alınır.

2. İşlem: Çevrilmiş önerme, evrilir (düz döndürülür).

(A) Tümel Olumlu Önergeler:

A: Bütün S'ler P'dir.

1. işlem: Hiçbir S, P-olmayan değildir.

2. işlem: Hiçbir P-olmayan, S değildir. (P-olmayan içinde hiçbir S yoktur.)

(O) Tikel Olumsuz Önergeler:

O: Bazı S'ler, P değildir.

1. işlem: Bazı Sler, P-olmayandır.

2. işlem: Bazı P-olmayanlar, S'dir.

(E) Tümel Olumsuz Önergeler:

E: Hiçbir S, P değildir.

1. işlem: Bütün S'ler, P-olmayandır.

2. işlem: A tipi önermenin evriği olmaz.

(I) Tikel Olumlu Önergeler:

I: Bazı S'ler P'dir.

1. işlem: Bazı S'ler, P-olmayan değildir.

2. işlem: O tipi önermenin evriği olmaz.